

Norsk utvandermuseum

ANNO Museene i Hedmark

Referat fra orienterings- og planleggingsmøte for 2025 15.01.20

Sted: Norsk utvandermuseum.

Tid: Kl. 12.00 – 16.00.

Del 1.

Innledning og bakgrunnen for planlegging av 200-årsmarkeringen i 2025.

Avd. direktør NUM Terje Hasle Joranger

Anno Norsk Utvandermuseum (NUM) har tatt dette initiativet for å markere fokus på jubileet for norsk utvandring i 2025.

NUM ønsker et bredt anlagt samarbeid, med deltakelse fra både frivillighet og offentlighet, og selv å framstå som koordinator for samarbeidet.

Anno har hatt et møte med Kulturdepartementet om dette. Det ble anbefalt at det utarbeides en prosjektskisse til søknad om statsmidler for 2021 (den 1. mars) og at det videre arbeidet baseres på følgende premisser;

- Det etableres en nasjonal satsning med en bred samarbeidsprofil der Anno Norsk utvandermuseum leder et sekretariat og tar en koordineringsrolle fram mot, og i forbindelse med, 200-årsmarkeringen/-jubileet for den norske utvandringen til USA i 2025.
- Forskning gjøres til en viktig del av satsningen.

Formål med dagens møte er å legge grunnlag for

- en organisering av arbeidet
- å planlegge og koordinere aktiviteter knyttet til jubileet
- en søknad med legitimitet basert på oppslutning.

Betydningen av jubileet i 2025 er at det er en 200-årsmarkering som angår hele nasjonen. Utvandringen i 1825 var starten på enorm folkeforflytning, som både var med på å bygge USA og på å prege Norge i stor grad.

Ideen om en nasjonal markering er forankret i grunnleggende formål i stortingsmelding *Kulturens kraft. Kulturpolitikk for framtida* (2018-19), med sin vekt på nasjonale satsningsområder, internasjonal kulturutveksling og samfunnsrelevans.

Sammenlignet med tidligere fokus på området kan vi nå løfte fram noen nye perspektiver, for eksempel urbefolkning, kvinneperspektiv, «whiteness», barn og ungdom, andre destinasjoner enn USA, hjemvandring, parallell til innvandring i dag, med mer.

Adm.dir. Anno museum Sven Inge Sunde

I Anno museum AS har NUM har en stor organisasjon i ryggen. Jubileet er både et mål i seg sjøl og et virkemiddel for museumsutvikling innen feltet.

Det er gjort et forarbeid med å forankre satsningen gjennom samarbeid med aktører i USA. Anno museum og NUM med eierstiftelsen var på tur i USA og møtte aktuelle samarbeidspartnere høsten 2019. Kontakten og samarbeidet skal følges opp allerede i år.

Møtedeltakerne fikk deretter se Nordmanns-Forbundets jubileumsfilm fra 100-årsmarkeringen for den norske utvandringen i 1925 med aktiviteter i Minneapolis og Saint Paul, Minnesota samt i Oslo. Filmen viste blant annet den amerikanske presidenten Calvin Coolidge sin tale til en stor folkemengde.

Orientering om nasjonale jubiléer

Bård Frydenlund, Eidsvoll 1814

Erfaringer fra Eidsvoll 1814, grunnlovsjubileet er blant annet at følgende er viktig:

- Hovedkomité; Komitéen hadde et operativt ansvar og tok på seg omfattende oppgaver, slik som det offisielle programmet, utforme logo, lage nasjonal kalender
- Tilknytning til både det politiske Norge og det frivillige.
- En kalender over alle arrangementer; Det viktigste for folk flest var å ha et sted å finne oversikt over alle arrangementer. Derfor hadde det stor betydning å ha et sted å samle alt som skulle skje og at det var en viss koordinering. At Stortinget tok rollen som koordinerende og veiledende var viktig.
- Mediekontakt og dokumentasjon.
- Å ha et stort symbolprosjekt.

Jubiléet var basert på en desentralisert modell der de store institusjonene hadde hver sine satsninger (som Riksarkivet og Riksantikvaren). Sektorprinsippet var en utfordring for finansieringen, siden det la føringer for at den enkelte sektor skulle skaffe midler selv.

Komitéen ble satt ned og startet i 2009. Forskningsrådet laget eget forskningsprogram med fire faglige innfallsvinkler. Det ble satt av en stor pott til dette, som ble knyttet til noen utvalgte hovedtema. Forskningssatsningen hadde egen prosjektleder og åtte forskningsprosjekter. I tillegg ble det enkelte frittstående forskningsprosjekter utenom samt flere bokprosjekter.

Viktige suksesskriterier var:

- Politisk forankring.
- Faglig forankring.
- Partssamarbeid – god blanding av det offisielle Norge, ildsjeler med gode prosjekter og frivilligheten.
- Komité; Koordinering, men ikke ansvar for å finansiere eller organisere.
- Ryddighet og tydelighet i forhold til roller og ansvar mellom samarbeidspartnere.
- Klart definerte budskap og mål.
- NRK.
- Bredde både geografisk og demografisk (herunder å henvende seg til ungdom, for eksempel gjennom å bruke LNU).
- Takhøyde for kontroversielle tema.
- Signalprosjekt (jf. Eidsvoldsbygningen).
- Planlegging for tida etter jubileet – normalisering og virkninger.

Borghild Lundeby, Stiklestad nasjonale kultursenter:

Nasjonaljubileet 2013 – Norge i 1000 år.

De legger opp til et bredt samfunnsjubileum med fokus på 1030 som vendepunkt både politisk, rettsmessig, kulturelt og religiøst i landet vårt. De har hatt et treårig forprosjekt for å

kartlegge hvem som vil være med.

En utfordring er at et slikt tema kan medføre bruk av anledningen til nasjonalistiske vinklinger. Derfor vil de også sette søkelyset på kompleksiteten i nasjonsbegrepet og historien om Norge. De vil basere seg på fire innfallsvinkler:

- Kultur i Norge, ikke norsk kultur
- Fellesskap som grunnleggende perspektiv
- Inkluderende og kunnskapsbyggende
- Tydelig samtids- og framtidsfokus. Jubiléet ikke bare en anledning til å diskutere hva Norge har vært, men også hva det skal være. Dvs. å lage et jubileum tilpasset vår tid.

Hvordan få med alle? Det er etablert en styringsgruppe for jubileet som lager en strategi. Måter å involvere bredt på er bl.a å legge til rette for nasjonalt nettverk for aktører som har interesse av å knytte sin virksomhet til denne historien, jubileumsstafett, klyngesamarbeid for de som har jubileumsplaner, og å bruke nasjonale programsatsninger som distribusjonsnettverk (f.eks. museumsnettverk, reiselivsatsninger, den kulturelle skolesekken)

De har laget et «program» fram mot 2030 basert på ulike historiske begivenheter for hvert år, som gir ulike tematiske innfallsvinkler for samarbeid og aktiviteter av relevans for 2030 (f.eks. kan utvandrerjubileet knyttes til temaet «identitet» og kulturmøter, jfr. Olavs reiser).

Det er viktig med et symbol som signaliserer fellesskapet om markeringen, og de har valgt et hovedikon som har plass til et lokalt ikon på siden for å koble sammen en lokal satsning med dette.

Å knytte forbindelser til andre markeringer og å samarbeide gir økt synlighet for alle og større «etterbruksmuligheter»; nye historier, perspektiver, formidlingspotensial og relasjoner. Dermed øker det også samfunnsnyten.

Etter den første delen, var det omvisning i Den norske utvandringens minnekirke og i skolehuset på Norsk utvandrer museum. Minnekirken het tidligere Oak Ridge Lutheran Church og stod opprinnelig nær Houston i delstaten Minnesota. Skolehuset stod ved småbyen Letcher i delstaten Sør-Dakota, og begge bygningene ble flyttet til museet og oppført her på 2000-tallet.

Del 2.

Samordning av aktiviteter mot 2025: diskusjon

Diskusjonen ble strukturert etter de to hovedpunktene, nasjonal markering og forskningssamarbeid, med utgangspunkt i punkter presentert av Terje Hasle Joranger, som:

- nasjonale kontra lokale arrangement.
- oppgaver på nasjonalt nivå i forhold til lokale initiativ.
- Sammenhenger i tema og tid?
- Konkrete felles aktiviteter.
- Hvilket nasjonalt nettverk står bak som støtte for en nasjonal markering?
- Hvilke typer arrangementer og initiativ bør bli del av en nasjonal markering?
- Koordinering med aktiviteter i USA.
- Aktuelle forskere og forskningsmiljøer.

Modell for samarbeid ble satt som tema for avrunding av dagen.

Nasjonal markering

Per Harald Grue (Norges Kulturvernforbund):

Det er veldig viktig å få et partnerskap mellom offentlighet og frivillighet, og et mest mulig likeverdig partnerskap. Frivillighet er nødvendig. Dette bør gjenspeiles i en organisasjonskomité og i en søknad om midler. En **frivillighetsmobilisering** krever koordinering og trenger et sekretariat. Det skisserte samarbeidet er et partnerskap som det er grunn til å mene at de frivillige organisasjonene er villige til å bli med i.

Det er et sentralt poeng at ethvert lokalsamfunn i Norge er preget av utvandring, noe som er godt utgangspunkt for engasjement fra lokale lag og foreninger. Lokalhistoriske foreninger har omtrent 230.000 medlemmer til sammen. Kulturvernforbundet utgjør en forbindelse mellom mange lokale lag. Det bør kunne være lokale arrangementer i minst hver kommune.

Nils Olav Østrem, leder av NAHA og ansatt ved Universitetet i Stavanger

Initiativet ønskes velkomment.

Vi trenger noen begrep, verdier og ideer til å diskutere og markere jubileet med i tillegg til de fokus som settes lokalt. Viktige poeng er at mange utvandrere reiste for å søke frihet; «Utvandringa tilførte gamlelandet fridomsideen». Kvekerne i Stavanger er et sentralt eksempel på det. Utvandringa innebar en tilføring av frihet, og frihet som begrep er sentralt i utvandringsfenomenet.

Anne Schiøtz, Slekt og Data.

Slekt og Data vil gjerne være med. Deres felt er slektsforskning, og foreningen er opptatt av at formålet er todelt; å finne slektninger og få en forståelse for innvandring og utvandring.

Erin S. Robertson, Deputy Public Affairs Officer, U.S. Embassy.

De vil påpeke de sterke forbindelsene, og at de gjerne kan delta på arrangementer og er der for å hjelpe.

Mona Holm, Kvinnemuseet

Kvinnemuseet vil gjerne bidra inn satsningen og er opptatt av kvinneperspektivet, - ikke bare som del av mangfoldsperspektiv. Kvinnemuseet har erfaring fra stemmerettsjubiléet i 2013 og vil peke på rollen som nasjonalt sekretariat er en mulighet man bør trekke vekslers på. Museet som sekretariat bør også kunne utvikle seg og vokse på å ha en slik rolle, og ikke bare utøve en servicefunksjon.

Arnfinn Bjerkestrand, Kultursjef Stavanger kommune

«Stavanger 2025» er en paraply for tre store jubileer i Stavanger, hvorav utvandringen er en av anledningene. De anerkjenner NUMs sentrale rolle og vil gjerne bidra og knytte nettverk.

Tarald Oma, leder Norsk Migrasjonsforum.

Samarbeid mellom frivillige og offentlige organ er viktig. Det må være en målsetting om at det må skje noe lokalt og at de frivillige får en viktig rolle.

Ettersom den første organiserte utvandringa var fra Stavanger bør den første markeringen være i Stavanger. Tilfanget av årsskrifter og årbøker gir gode muligheter for å sette fokus på temaet. Lokale historielag bør oppfordres til å vie sine utgivelser til utvandring i 2025.

Sylo Taraku, jobber med prosjekt om å opprette migrasjonssenter i Drammen.

Kombinere historien om utvandring med historien om innvandring. Norge har gått fra å være utvandringsland til innvandringsland. Likhetstrekk. At hva kan dagens innvandrere lære av erfaringene til nordmenn som var innvandrere i USA, - interessant spørsmål å løfte, for eksempel innen forskning.

Karsten Korbøl, HIFO (Den norske historiske forening)

De organiserer HIFOs konferanse for skoleelever og ungdom.

De er veldig interesserte i å knytte seg til temaet for 2025. De har en elevgruppe med familietilknytning til andre steder og det er viktig å kunne engasjere dem for eksempel i å skrive sin egen historie.

Ellen Cathrine Lund, norgeshistorie.no

De har 70 % unge brukere (skoleelever, studenter). I 2019 hadde de 1 mill. besøk og når altså bredt ut. De kan bidra med formidling av kilder og kan publisere artikler til bruk for skoleelever og studenter, samt podcasts, lydfiler og filmer.

I tillegg kan det nevnes at jobbes med å utvikle masterprogram ved UiO med internships, som kan være en anledning til å knytte seg til det for å engasjere studenter.

Dag Nygaard, spesialrådgiver Norges Kristne Råd

En bør se på hvem de første migrantene var og hva de flyktet fra; de var haugianere og kvekere og flyktet fra religiøst diktatur. Det religiøse perspektivet kan knyttes til frihetsspektivet. Det kan også relateres til religiøse impulser fra USA tilbake til Norge, norsk frikirkelighet og lekmannsbevegelse. I den forbindelse er det mange impulser å spore i både bøker og sangtradisjon.

Det multireligiøse samfunnet er også en mulig innfallsvinkel.

Inger Johanne Solli, distriktsredaktør NRK Innlandet

Hvordan tenker NRK omkring store nasjonale markeringer som dette?

I forkant av 1814-jubileet var det en anbudskonkurranse og NRK fikk anbudet.

I tillegg presenterte de lokale arrangementer og vinklinger.

Poeng som kan vektlegges i forbindelse med planlegging av en slik satsning er bl.a. at

- Åtte av ni nordmenn er innom NRK daglig, og antallet synker ikke.
- De har fokus på verdier og hva som er verdier for publikum.
- Nå er det ikke lenger slik at det tilbys det som NRK serverer, men lages innhold som folk velger.
- Erik Poppe jobber med en stor utvandrerserie, der han forbereder seg ved å intervju innvandrerkvinner for å lære av dem.
- I forbindelse med 1814-jubileet laget NRK en visjon. Det var bl.a. å skape grunnlag for en mer inkluderende nasjonal identitet og økt demokratideltakelse. De utarbeidet ikke den alene, men hadde med seg de andre aktørene.
- Man hadde idedugnader og jobbet med 72 ideer, som ble til 11 utvalgte,
- Man må stille spørsmålet «Hvorfor er det viktig å ha et jubileum?» Man må kunne formulere noe godt om hvorfor det er viktig og for hvem? Det kreves en vinkling for de unge, for NRK har fokus på det.
- Det er lurt å tenke gjennom hvilke medier vil man nå ut gjennom og hva man vil appellere til; Kunnskap, forståelse, refleksjon eller engasjement, spenning, overraskelse (dvs. hodet eller hjertet?)
- Det er viktig å skaffe seg innsikt i historien, aktørene og i publikum (segmentering). Hva er behovet og hvilke målgrupper vil vi nå?
- Metodikken deres for å sile ut og produsere ideer omhandler fasene innsikt, brede ideprosesser, research på sorterte ideer, og å bearbeide utvalgte ideer

Et viktig budskap er altså at man må jobbe med å definere hvilke verdier man kan tilby publikum for å fange interessen til NRK. Solli kan være en døråpner, men oppfordrer oss til å gjøre en jobb med å uteske verdier og mulige idéer.

Karen Thommesen, Riksantikvaren

Utvandrerjubileet har en klar kobling til kulturarv. Kan Kulturminnedagene være en mulig anledning å knytte temaet til? Kulturminnedagene har gjerne 360 arrangementer rundt

omkring i landet.

Liv Ramskjær, Norges Museumsforbund

Museumsforbundet kan bidra til å spre informasjon og ser mange muligheter i museumslandskapet. Norsk museumstidsskrift er en mulig kanal.

Punktet om sammenhengen mellom innvandring og utvandring er relevant og viktig å jobbe videre med.

Det kom også spørsmål fra salen om det er aktuelt å ta for seg utvandring også til andre deler av verden. Man vil absolutt se på også andre destinasjoner. USA danner utgangspunktet pga. det var dit den første utvandringen gikk.

Forskning

KUD har oppfordret til å prøve å få til et nasjonalt forskningsrådsstøttet prosjekt. Hvordan kan det vinkles, formes og organiseres?

Inger Marie Okkenhaug, Høgskolen i Volda

Høgskolen i Volda har gjort forskning med et transnasjonalt perspektiv og har jobbet mye arbeid med den type forskningssøknader. De kan gjerne bidra i dette.

I forhold til forskning også er det viktig å si ut og tydeliggjøre noen verdier. Det er ikke nødvendigvis noen motsetning mellom populærperspektivet med formidling og forskningsfokuset.

Dag Hundstad, leder lokalhistorisk institutt, Nasjonalbiblioteket

Dette er et tema som det er relevant for nasjonalbiblioteket å bidra til. Utvandrerjubiléet er en gylden mulighet for å skape forbindelse mellom de små, nære historiene og det store perspektivet. Få andre tema er bedre egnet til det. NB har jobbet mye med norskamerikansk materiale og digital delingskultur (norskamerikansk wiki). Det er viktig med både lokalhistorisk fokus og det overordnede perspektivet, og både forskere og frivillighet.

Nils Olav Østrem, leder NAHA-Norge og professor ved Universitetet i Stavanger

Det er allerede også utarbeidet en tematikk i søknader fra Høgskolen i Volda som kan hentes fram igjen.

Seminarer er viktige for å løfte temaet faglig og i en forskningssammenheng.

Det skal være et seminar ved NUM i juni og det har kommet mange «proposals» allerede.

Det er en ønskedrøm å få til et lignende forskningsprosjekt som i grunnlovsjubiléet. Å få forskningsrådet til å gjøre unntak fra sine vanlige prosesser og prioriteringer er en utfordring som man bør sette fokus på.

Tilslutter seg ellers punktene som debatten tok utgangspunkt i.

Cæcilie Stang, Arkivverket

Arkivverket er en kildetilbyder for forskning på temaet. Mange av kildene som brukes til emigrasjonsforskning er digitalisert allerede, men også mye er skrevet av. I avskrifter er det mye feil, og blant annet derfor er det viktige å videreføre arbeidet med å scanne kilder.

Det er ellers viktig å gå videre fra «drøvtygging» på forskningseminene; Vi må ta inn over oss dette med samfunnsrelevans. For eksempel kan vi i sakens anledning sette fokus på temaer som fattigdom og klassejus. Det var en viktig del av bakgrunnen for utvandringen og aktuelt tema i dag, og har derfor gjenkjennelsespotensial. Hvordan vil det være å få digitalisert materiale om fattigdom?

James Godbolt, UNS (Universitet i Sørøst-Norge)

Samfunnsrelevans for nordmenn i dag er det viktig at er på agendaen. Jubileer er en anledning til å snu steiner på nytt, som for eksempel å knytte utvandring til dagens

innvandring, til kjønnsperspektiv, til fattigdom, osv. Jubileer handler ofte om å hedre forfedre og historien og blir gjerne preget av myter.

De som selv har innvandret kan se dette som mulighet til å si noe om innvandring.

Innspill fra salen avslutningsvis:

- Kvinnemuseet – har tenkt på muligheten for å bidra med forskning
- Norsk utvandring i et europeisk perspektiv; Er det noen mulighet for en felleseuropeisk innfallsvinkel og dermed også tilgang på til EU-midler?
- Vi tolker ofte utvandring ut fra hjemlige forhold, men det var også påvirket av impulser fra andre land og migrasjon som del av en internasjonal «trend»
- Liv Marit Håkenstad; Transmigrasjon/gjennomigrasjon gjennom Europa er en mulig innfallsvinkel. En del migranter dro via andre land på vei til USA.
- Hvor langt kan man komme med en skisse til forskningsprosjekt til 1. mars? Nå kan det kun beskrives kort, men det kan utbroderes til 1. september.
- Det er nettopp satt ned et museumsforskningsutvalg, som kan brukes.

Modell for samarbeid

Hvordan vi kan organisere samarbeidet?

Det bør etableres en komité, og Anno ønsker å søke midler til en prosjektstilling til å følge opp arbeidet.

Innspill og forslag fra salen:

- NUM bør få en fullmakt til å utarbeide et forslag til organisering, som kan sendes på sirk.
- Det bør vurderes om det å etablere et arbeidsutvalg kan være hensiktsmessig for å involvere bredden.
- På hvilken måte kan forskning knyttes til den nasjonale markeringen; Skal det være del av den nasjonale komitéens arbeidsområde? Mye taler for at det bør være en link til forskning, men at det kanskje ikke bør være del av det arbeidet som koordineres i den nasjonale markeringen. Forskning bør inngå i prosjektskissen, men ikke trekkes inn i organiseringen.
- Kontakt med Washington og de mest sentrale statene for å sørge for politisk forankring på delstatsnivå kan være viktig fordi delstatene har en veldig sterk rolle.

Oppsummering og konklusjoner

Det er pekt på betydningen av

- frivillighet og lokal forankring
- samarbeid offentlig og frivillig
- nettverk av forskere

Det ble gitt tilslutning til at Anno ved NUM kan utarbeide forslag til organisering.

Det sendes ut referat og det er ønskelig med tilbakemelding på det slik at vi har et mer forpliktende grunnlag for det videre arbeidet.

Jorunn E. Gunnestad
Referent